

Zorica Jurčević

Visoka učiteljska škola Józsefa Eötvösa, Baja, Mađarska
zoricaffx@gmail.com

Biblijska alegoričnost *Maloga princa*

Pregledni rad / review paper

Primljeno / received 20. 2. 2015. Prihvaćeno / accepted 9. 6. 2017.

DOI: 10.21066/carcl.libri.2017-06(01).0004

Rad istražuje izvankontekstualni smisao djela *Mali princ* temeljeći se na evociranju biblijskih asocijacija, ponajprije asocijacija na Isusa Krista. Biblijski motivi i kontekst evocirani su već samom titulom princa jer je Isus u Bibliji nazvan „Princ nad prinčevima“. Daljnja se podudarnost i simboličnost nastavlja i u njegovoj fizičkoj pojavi te cjelokupnoj pripovijedi koja je ispunjena biblijskim asocijacijama i simbolima kao signalima za tumačenje teksta. Pozornost je posvećena i slikovnim prikazima lika maloga princa, u kojima se određeni grafički simboli mogu povezati s osobom Isusa Krista. Tekst *Maloga princa* stoga se zasigurno ne može čitati doslovno i jednoznačno, nego se neprestance traži onostrani smisao te potvrda u poveznicama direktnoga, eksplicitnoga teksta i biblijskoga, implicitnoga konteksta.

Ključne riječi: alegorija, biblijski motivi, dvostrukost čitanja, Isus, simbol

O *Malome princu* (u hrvatskim prijevodima katkada naslovljenome *Mali kraljević*), svezvremenskome djelu Antoinea de Saint-Exupéryja iz 1943., napisano je već mnogo stranica, no čini se kako je njegova simboličnost i alegoričnost još uvijek neiscrpna. Dean Slavić i Ana Jambrišak u svojem su radu „Biblijska analogija u djelu *Mali princ* Antoinea de Saint Exuperyja“ (2011) usporedili djelo i lik maloga princa s biblijskim kontekstom, gdje je istaknuta sličnost s likom Isusa Krista. Prema navedenim autorima mali princ nalik je na Isusa po određenim obilježjima poput dolaska s neba na zemlju, nestanka njegova tijela sa zemlje, razgovora sa zmijom kao prefiguracijom Sotone, parabole kao načina govora, sentencija povezanih s biblijskim i kršćanskim naukom te neizravne ili izravne biblijske simbolike (zmija, ovca, zdenac, voda) koja upućuje na povezivanje djela s biblijskim kontekstom.¹ Ovaj se rad nadovezuje na navedenu

¹ Budući da je Saint-Exupéry odgajan u kršćanskome duhu i tradiciji od najranijega djetinjstva (školovao se u isusovačkoj školi, a kasnije i u katoličkome internatu), ne čudi brojnost biblijskih i kršćanskih motiva u ovoj suvremenoj „bajci“. Također, budući da se 1935. srušio zrakoplovom usred pustinje Sahare, očito je da su i vlastita iskustva pisca utkana u tekst, a možda je baš iskustvo pada i bliske smrti potaknulo pisca na razmišljanja o životu iz biblijske perspektive.

tematiku koju su u svojem radu predstavili Slavić i Jambrišak te donosi nove, dodatne poveznice *Maloga princa* s biblijskim tekstom.

Tko je mali princ?

Krenemo li od definicije alegorije kao „iskaza koji ideju ili kakvu kategoriju (moralnu, religijsku, filozofsku, emocionalnu) predočava govorom o bliskim stvarima“ (Bagić 2012: 16), kategorija i ideja *Maloga princa* otkriva se već u samome naslovu. Titula „princ“ govori o određenoj važnosti, moći i vlasti lika te mu pridaje osobinu vladara, gospodara, pa već u njoj možemo pronaći asocijaciju na Isusa Krista, u *Bibliji* nazvanoga i „Princ nad prinčevima“.² Međutim, prinčevi zapravo ne vladaju, nego čekaju priliku da postanu vladari nasljeđivanjem vlasti. Isus se u *Bibliji* naziva nasljednikom, baštinikom svega, primjerice u „Poslanici Hebrejima“: „[...] konačno, u ove dane, progovori nama u Sinu. Njega postavi baštinikom svega“ (Heb 1, 1–3).³ To bi moglo sugerirati na misao da Isus čeka da zavlada Zemljom svojim ponovnim dolaskom, jer tada će on zaista doći kao kralj: „Na ogrtač, o boku, napisano mu ime: Kralj kraljevâ i Gospodar gospodarâ“ (Otk 19, 16).

Iako mali princ nije u potpunosti podudaran s Isusom, sličnosti i podudarnosti postoje. Možda je najbolje reći da mali princ objedinjuje dvije dimenzije – onu Božju i onu čovječju (piščevu) te se objema sferama opisuje njegovo putovanje i kontekst samoga djela. U srednjem se vijeku alegorijom, kao pedagoškim sredstvom, uvelike služila Katolička Crkva te stoga nalazimo više analogija. Kao što su i Isusove prispodobe alegorične zato što znače „nešto drugo od onoga što je rečeno“ (Bagić 2012: 16), tako i *Mali princ* direktno pripovijeda jednu priču, no indirektno stvara drugu. Shvaćamo li alegoriju kao prikazivanje „apstraktnih i duhovnih pojmova u konkretnim i materijalnim oblicima [...]“ (Badurina 2000: 123), lik je maloga princa (pretpostavimo li da je on prefiguracija Isusa Krista) personificiran u konkretan, materijalan ljudski oblik te, zajedno s pripovjedačevom (ljudskom) situacijom, prenosi apstraktne, duhovne poruke. Pođemo li, stoga, od ideje da je *Mali princ* alegorija, otkrit ćemo mnogo biblijskih asocijacija koje tekst evocira.

Zašto je princ dječak zlatne kose, a ne odrastao čovjek? Jean-Claude Ibert o Saint-Exupéryju piše da je on iznimno cijenio djecu, uživao u njihovoj znatiželji te im bio najbolji prijatelj jer je za njega dijete „ono koje srcem vidi unutrašnjost stvari, koje ne mari za vanjštinu [...]“ (cit. prema Slavić i Jambrišak 2011: 506). Usporedimo li to s Isusovim riječima: „Zaista, kažem vam, ako se ne obratite i ne postanete kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko“ (Mt 18, 3), te s rečenicom iz teksta da „samo djeca znaju što traže“ (MP: 69),⁴ možemo pretpostaviti da je u pripovijedanju prisutan i piščev

² U mrežnome prijevodu *Biblije* (<http://biblija.ks.hr/search.aspx?pojam=KNEZ>) taj se naziv u „Danijelu“ (8, 25) prevodi kao „Knez nad knezovima“, no hebrejska riječ „סר“ (sar) može značiti i ‘princ’ i ‘knez’.

³ Svi biblijski citati u ovome radu preuzeti su s mrežnoga izdanja *Biblije* <<http://biblija.ks.hr/>>.

⁴ Na hrvatski prijevod knjige *Mali Princ* iz 2004. godine od ovoga mjesta referiramo početnim slovima riječi iz naslova: MP.

vlastiti svjetonazor. Možda je odabir lika maloga princa kao dječaka motiviran upravo poveznicama djeteta i Isusa Krista, koji u sustavu simbola nose oznake „nevinoga“ i „bezgrješnoga“, te su oboje predodređeni za kraljevstvo nebesko. Zlatna kosa maloga princa mogla bi biti i njegova zlatna kruna, kao oznaka budućega kralja. Nadalje, pripovjedač, dok u jednome trenutku nosi u naručju usnuloga princa, govori da mu se čini kao da nosi neko krhko blago te ponavlja u sebi: „Ja ovdje vidim samo ljusku. Ono najvažnije je nevidljivo“ (MP: 72). Povežemo li to s biblijskim kontekstom, Isus je bio Bog u ljudskome obliku, pa bi ljuska mogla asociirati na njegovo fizičko tijelo, a ono nevidljivo ljubav i spasenje zbog kojih je došao na Zemlju, što sintagma „krhko blago“ još više naglašava.

Katkad se čini kao da pripovjedač s pomoću maloga princa progovara o vlastitim pogledima na svijet i čovječanstvo, a katkad da lik maloga princa ima osobine i moći božanske osobe. Ta se dvostrukost perspektiva potvrđuje i u slikovnome prikazu prinčeva šala. Naime, mali princ često ima nacrtan šal koji na većini slika u knjizi ne pada niz tijelo, nego stoji u zraku, te kada je prikazan zlatnom bojom, uz njegovu zlatnu boju kose, pomalo podsjeća na zvijezdu vodilju (zvijezdu repaticu) koja je najavila Isusovo rođenje i dolazak. Pripovjedač i sâm potvrđuje da je mali princ nosio zlatni šal: „Odeveo sam mu zlatni šal što ga je uvijek nosio oko vrata“ (MP: 76).

Na drugim je slikama, međutim, šal prikazan zelenom bojom ili crno-bijelom tehnikom, kako stoji u zraku ili pada niz tijelo, što bi se moglo protumačiti kao prikaz šalova koje su piloti (Antoine de Saint-Exupéry bio je ratni pilot) imali pri upravljanju zrakoplovom, što bi dodatno istaknulo tumačenje da mali princ ima i Božju i čovječju dimenziju.

Asocijaciju na Isusa Krista pronalazimo u slikovnome prikazu maloga princa s plaštom⁵ crvene unutrašnjosti, zlatnom kosom (kao krunom), mačem te zlatnim pojasom – atributima kojima je opisan Isus u „Knjizi Otkrivenja“:

[...] a posred svijećnjaka netko kao Sin Čovječji, odjeven u dugu haljinu, oko prsiju opasan zlatnim pojasom [...]. (Otk 1, 13).

I vidjeh: nebo otvoreno – i gle, konj bijelac, a na nj sjeo On [...] oči mu plamen ognjeni, na glavi mu mnoge krune [...] ogrnut je ogrtačem krvlju natopljenim; ime mu: Riječ Božja [...]. Iz usta mu izlazi oštar mač kojim će posjeći narode [...]. (Otk 19, 11–15).

Dvostrukost je ovdje vidljiva u označenicima: dva označenika – mali princ (neposredni) i Isus Krist (posredni) za jednoga označitelja – kralja.

Mali princ tijekom razgovora s pripovjedačem zaključuje: „Znači da i ti dolaziš s neba“ (MP: 18), odnosno sugerira da je nebo njegov dom, a pri kraju djela svoj dom opisuje zvijezdom, što asociira na već spomenutu simboličnost motiva zvijezde i njegovu povezanost s Kristom. Osim toga, mali princ rastaje se s pripovjedačem na mjestu svojega dolaska na Zemlju – u pustinji, no govori da „[n]ije to bilo baš na

⁵ Slavić i Jambrišak motiv plašta povezuju s tradicionalnim prikazima Djevice Marije, što, prema autorima, može sugerirati i simbolika zvijezda na prinčevim ramenima, jer sveti Bernard Djevicu Mariju naziva *Stellom Maris* (Zvijezdom od mora). Međutim, autori motiv zvijezda također povezuju i s likom Isusa Krista jer asociira na imenovanje Isusa „sjašnjom zvijezdom Danicom“ u „Knjizi Otkrivenja“ (22, 16) (Slavić i Jambrišak 2011: 515–516).

ovome mjestu“ i „[p]ao sam tu negdje, blizu“ (MP: 75). Betlehem je, po geografskome smještaju, blizu pustinje.

Ni tu podudarnosti ne prestaju. U razgovoru s kraljem na prvome planetu mali princ govori da ne voli osuđivati na smrt. Isto tako, Isus ne želi da itko prihvati i odabere smrtnost. Nadalje, Isus je u *Bibliji* nazvan „Sudac svega svijeta“ (Post 18, 25), a pripovjedač maloga princa naziva upravo mladim sucem: „Zaprepastio sam se kad sam vidio kako se lice moga mladoga suca ozarilo“ (MP: 16).

Također, mali princ žrtvuje se za pripovjedača kada preuzima zmijin ugriz i njezin otrov te govori da zmije nemaju otrova za drugi ugriz. Taj čin ponovo asocira na Isusa koji se žrtvovao za čovjeka preuzimanjem svih grijeha na sebe. Riječi maloga princa: „Ne mogu ponijeti ovo tijelo. Odviše je teško“ (MP: 81) pojačavaju simboliku fizičkoga tijela kao tereta, što trostruko (simbolički) evocira lik Isusa Krista: a) preuzimanje težine grijeha čovječanstva, b) težina križa koji je nosio, c) napuštanje fizičkoga tijela. „Činit će ti se da sam mrtav, a to neće biti istina“ (MP: 81), kaže mali princ, što asocira na smrtnost fizičkoga tijela i besmrtnost, uskrsnuće Isusa Krista. Čak i zmija, koja bi u tome kontekstu bila prefiguracija Sotone, govori malomu princu sljedeće: „Ali ti si čist i dolaziš sa zvijezde“ (MP: 57), riječi koje možemo povezati s Isusom jer je bio čist od grijeha, bezgrješan i došao je, simbolično, sa „zvijezde“.

Pripovjedač primjećuje i kako mali princ često ne odgovara na njegova pitanja, nego alegoričnim pričama prenosi svoje poruke. Isto je činio i Isus govoreći u prisposodobama, a ne izravnim odgovorima jer „gledajući ne vide i slušajući ne čuju i ne razumiju“ (Mt 13, 13).

Biblijski simboli

Kao što je dosad kratko prikazano, biblijski su simboli prisutni u djelu Antoineta de Saint-Exupéryja, a simboličnost i povezanost s biblijskim tekstom nastavlja se i u brojevima te daljnjim biblijskim motivima i njihovim tumačenjem, koje se zasniva na prisutnosti tekstualnih pokazatelja kao signalima za čitanje teksta, kao što je, na primjer, motiv ovce.

Ovca

Ovca je čest biblijski motiv te je jedna od najpoznatijih biblijskih priča upravo ona o pastiru i izgubljenom ovci. Mali princ traži da mu se nacrtaju ovca kako bi ona očistila njegov planet od baobaba. Točnije, on želi mladu ovcu, koja je, ako ju shvatimo kao janje, u kršćanskoj ikonografiji zapravo slika samoga Krista. Prevedemo li te simbole, moguće je dvostruko čitanje – Krist kao onaj koji čisti Zemlju od grijeha te, prema Slaviću i Jambrišak (2011: 507), Krist kao dobar pastir koji želi svoju ovcu, svoje sljedbenike povesti na svoj planet, na nebo. Povezanost je s biblijskim kontekstom i u zahtjevu maloga princa da mu se naslika ovca, koja bi na temelju te slike postala „živo biće“, baš kao što je Bog na svoju sliku stvorio živoga čovjeka.

Jedino čega se mali princ boji jest da će mu ovca pobrsti ružu, odnosno da neće razlikovati baobabe, „strašno sjemenje“, od ruže. Povežemo li to s biblijskom pričom o

izgubljenoj ovčici, i ovcu maloga princa treba voditi kako bi razlikovala dobro od zla. Odnosno, biblijskoj, kao i toj ovcu, potreban je pastir.

Broj tri

Broj tri čest je broj u *Bibliji* te označava božanstvo, odnosno Sveto Trojstvo. Mali princ govori da se na njegovu planetu nalaze tri vulkana – dva živa i jedan ugasli – te da se vulkani moraju čistiti, čak i onaj ugasli, da ne bi došlo do erupcije. Kao i baobabi koji se moraju čupati kako ne bi nastanili cijeli planet, tako i vulkani predstavljaju opasnost od uništenja planeta. Ako baobabe označimo prefiguracijom grijeha s kojima se moramo svakodnevno boriti, čišćenje vulkana jednom tjedno asocira na posvećivanje vremena čišćenju vlastite unutrašnjosti od grijeha. Vremensku odrednicu „jednom tjedno“ tako možemo povezati s trećom Božjom zapovijedi: „Spomeni se da svetkuješ Dan Gospodnji“,⁶ što je u kršćanskome kontekstu nedjelja, odnosno dan posvećivanja Bogu. Budući da vulkani pretpostavljaju mogućnost erupcije, opasnosti i uništenja, u biblijskome bi kontekstu to moglo sugerirati apokalipsu – iznenađan Isusov povratak (jer „nikad se ne zna“, MP: 33) te uništenje zemaljskoga života. U priči o Noi Zemlja je uništena i očišćena potopom – vodom, dok vulkan podrazumijeva njezin kontrast – vatru, koja se u biblijskoj „Knjizi Otkrivenja“ pojavljuje upravo kao sredstvo uništenja:

Ali oganj siđe s neba te ih proguta. (Otk 20, 9).

Ako im tko hoće nauditi, oganj suče iz usta njihovih i proždire njihove neprijatelje. (Otk 11, 5) .

Drugi anđeo zatrubi. I nešto kao gora velika, ognjem zapaljena, bačeno bi u more. (Otk 8, 8).

Stoga u isti će je dan zla zadesiti: smrt i jad i glad te će sva u ognju biti spaljena. (Otk 18, 8).

I suncu je dano da pali ljude ognjem. (Otk 16, 18).

U „Knjizi Otkrivenja“ spominju se ognjeno jezero, dim i sumpor, što svakako asocira na vulkan, tj. njegovu erupciju i lavu, ali i sumpor koji se u svojem elementarnome obliku nalazi u njegovoj blizini:

Od ovih triju zala poginu trećina ljudi – od ognja, dima i sumpora što sukljahu konjima iz usta. (Otk 9, 18).

A njihov zavodnik, Đavao, bačen bi u jezero ognjeno i sumporno [...]. (Otk 20, 10).

A Smrt i Podzemlje bili su bačeni u jezero ognjeno. Jezero ognjeno – to je druga smrt. (Otk 20, 14).

Mali princ izražava tugu kada kaže da na svojem planetu ima samo jednu ružu i tri vulkana što mu sežu do koljena i od kojih se jedan možda zauvijek ugasio, te se zbog toga ne osjeća velikim princem. Njegov je planet opisan kao iznimno malen i skroman, tek nešto veći od obične kuće. Takva prostorna skučenost i skromnost pomalo podsjeća na mjesto Isusova rođenja – betlehemsku štalu (Slavić i Jambrišak 2011: 507), što je još jedna poveznica s Kristom. Kao i betlehemska štala, i planet je nedostojan kraljevića te se u takvim okolnostima ne osjeća velikim princem.

⁶ U prijevodu na koji se pozivamo treća zapovijed glasi: „Sjeti se da svetkuješ dan subotnji“ (Izl 20, 8).

Uz tri vulkana, na planetu maloga princa nalaze se i baobabi, zloćudno bilje, čije se korijenje mora čupati svaki dan da se ne raširi po planetu i time ga uništi. „Tlo planeta bilo je zaraženo njime“ (MP: 24), kaže pripovjedač. „No sjeme je nevidljivo“ (MP: 23), kaže mali princ. Sjeme, kao motiv u *Novome zavjetu*, povezuje se s kraljevstvom Božjim u koje ulazi samo dobro sjeme, odnosno uz Isusovu završnu žetvu u kojoj kukolj, simbol Sotone, biva spaljen:

Kao što se kukolj sabire i ognjem sažiže, tako će biti na svršetku svijeta. Sin će Čovječji poslati svoje anđele da pokupe iz njegova kraljevstva sve zavodnike i bezakonike i bace ih u peć ognjenu [...]. (Mt 13, 40–42).

Točnije, kukolj biva bačen u ognjenu peć, što priziva motiv vulkana na planetu maloga princa. Isusova prispodoba o kukolju govori o prisutnosti lošega sjemena, što ga je posadio Sotona, koje treba prvo pustiti da izraste, a tek onda požeti, jer bi se inače mogla iščupati i pšenica, plod dobra sjemena. Isto govori i mali princ kada izražava strah da će njegova ovca pobrstiti ružu jer ju neće razlikovati od baobaba, zbog toga što su po njegovim riječima sasvim slični kad su mali. U obama slučajevima govori se o razlici ploda i kukolja, koja se očituje tek kasnije, te o strahu da se zbog kukolja dobar plod ne izgubi.

Simbolika baobaba može se odnositi na sam planet Zemlju čije je čovječanstvo, iz pišćeve perspektive, zaraženo grijehom koji se mora iskorijeniti jer postoji opasnost od uništenja planeta. Uništenje planeta zbog posljedica grijeha izravna je asocijacija na biblijsku priču o Noi te drugi Isusov dolazak na zemlju, odnosno apokalipsu.

Ruža i četiri trna

U *Leksikonu ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* Anđelka Badurine pronalazimo da je u kršćanskoj simbolici crvena ruža znak mučeništva te sljedeće (2000: 547):

Prije no što je postala običan zemaljski cvijet, ruža je rasla u zemaljskom raju bez trnja. Tek nakon pada prvih ljudi ruža je dobila trnje, da podsjeća čovjeka na grijehe koje je počinio i na gubitak milosti Božje. No njen miomiris, ljepota neprestance čovjeka podsjećaju na rajске slasti.

Taj iskaz također možemo povezati s *Malim princem* jer ruža prigovara da je na njegovu planetu hladno, a tamo odakle ona dolazi... nastavak rečenice ostaje neotkriven, no naracija sugerira da je već negdje bila (u zemaljskome raju, na primjer). Da je ruža moguća asocijacija na raj, govori i podatak da se rodila u isto vrijeme kad i sunce, što priziva proces postanka svijeta. Nadalje, mali princ govori da je ruža mirisom obavila njegov planet, čime se, prema navedenoj kršćanskoj simbolici, ponovo asocira na raj. Također, mali princ kazuje da se on nije znao radovati ruži, nego je pored sve njezine ljubavi posumnjao u nju, što podsjeća na čin Adama i Eve koji su posumnjali u Boga te morali napustiti svoj rajski dom.

U simbolici brojeva u *Bibliji* broj se četiri u „Djelima apostolskim“ javlja kao simbol evanđelja, pa bi tako i trnje moglo predstavljati Riječ Božju kao zaštitu, ne od fizičke smrti (tigrova), nego od duševne smrti, koja poput propuha (kojega se ruža boji) podmuklo napada i polako uništava.

Broj sedam

Broj sedam vrlo je čest broj u *Bibliji* te se naziva i „vladarem biblijskih brojeva“ jer se javlja čak 562 puta, a označava Boga i njegovo djelo, savršenstvo, potpunost, puninu (Anon 2017). U *Malome princu* broj se sedam pojavljuje nekoliko puta. Mali princ posjećuje sedam planeta, sedmi je planet Zemlja, na Zemlji se susreće sa sedam likova, sedam dana mali princ priča pripovjedaču o planetima, tableta protiv žeđi uštedi 53 minute vremena – sedam minuta do punoga sata, u jednome danu vidio je 43 zalaska sunca (ponovo sedam do „punine“ broja).

Sedam planeta

Na sedam planeta koje mali princ posjećuje možemo pronaći poveznice sa sedam smrtnih grijeha, koji, doduše, nisu posvjedočeni u *Bibliji*, no pripadaju crkvenoj tradiciji.

1. Prvi planet – **oholost**. Na prvome se planetu nalazi kralj koji želi da su mu svi podanici. On naređuje, zabranjuje i ne podnosi neposluh; „doimao se poput pravog silnika“ (MP: 39). Riječ „silnik“ podrazumijeva oholost.

2. Drugi planet – **zavist**. Na drugome se planetu nalazi umišljenko koji je opsjednut pohvalama, želi da ga svi obožavaju i da mu se dive. „Diviti se znači priznati da sam ja najljepši, najbolje odjeven, najbogatiji i najpametniji čovjek na svome planetu“ (MP: 41). On zapravo želi da mu drugi zavide.

3. Treći planet – **neumjerenost**. Tu se nalazi pijanac koji pije da zaboravi da pije, što čini začarani krug neumjerenosti.

4. Četvrti planet – **škrtoost**. Na njemu nailazimo na poslovnoga čovjeka koji govori da posjeduje zvijezde i stavlja ih u banku, zbog čega je bogat. Naglašava da zvijezde pripadaju njemu i da mu je bitno da ih prebrojava i posjeduje, što asocira na prebrojavanje i posjedovanje novca, odnosno materijalnost iz koje proizlazi i škrtoost.

5. Peti planet – **srđitost**. Na najmanjem planetu nalazi se nažigač koji stalno pali i gasi svjetiljku jer mu je tako određeno i naređeno. Govori da mu je posao strašan i da je nekad imao smisla, no planet se promijenio, sve je postalo ubrzano i sada jedna minuta označava jedan dan. On nema vremena za odmor, a najviše voli spavati, što se može razumjeti kao apsurd. U takvome besmislu čovjek postaje ljutit, srđit i nesretan. „Nemam sreće – prihvati nažigač“ (MP: 49).

6. Šesti planet – **lijenost**. Stari je gospodin koji piše knjige zemljopisac koji ne istražuje ništa, nego samo zapisuje tuđa otkrića ne napuštajući svoju sobu; nepomičan je. Lijenost podrazumijeva nepomičnost.

7. Sedmi planet – **bludnost**. Sedmi je planet Zemlja kojoj će se posvetiti detaljniji prikaz susretima sa sedam likova, gdje će se simboličkim prikazom razotkriti čovjek koji zadovoljava svoje potrebe, no ne pronalazi duhovno zadovoljstvo.

Sedmi planet – sedam zemaljskih susreta

Zemlja, kao sedmi planet, popraćena je sa sedam susreta koji, osim što evociraju biblijski kontekst, oslikavaju stanje čovječanstva, udaljenoga od božanskoga nauma.

1. **Zmija** je biblijski simbol Sotone koji se javlja odmah u „Knjizi Postanka“ te navodi Adama i Evu na prvi grijeh. U *Malome princu* ona se nalazi u pustinji i prvi je zemaljski lik s kojime mali princ razgovara (kao što je prvi zemaljski lik s kojim su razgovarali Adam i Eva). Nije nebitno što se ona nalazi u pustinji jer je jedna od poznatijih epizoda iz *Biblije* upravo sukob Sotone i Isusa u pustinji kada Sotona stavlja Isusa na kušnju. I ovdje je mali princ doveden u kušnju kada mu zmija govori da mu može pomoći jednoga dana bude li previše tugovao za svojim planetom, jer „[k]oga ja dotaknem, taj se vraća u zemlju iz koje je došao“ (MP: 55). Riječ „zemlja“ u zmijinoj izjavi ima dvojako značenje – zemlja kao zemljani prah od kojega je čovjek stvoren (odlazak u smrt) te zemlja kao dom da se zbuni onoga koji je u kušnji. Odnosno, obeća mu se povratak tamo gdje želi otići, a zapravo ga se igrom riječi, tj. obmanom, odvodi u smrt. Sotona je, u biblijskome kontekstu, majstor obmane, „zavodnik svega svijeta“ (Otk 12, 9).

Nadalje, u „Drugoj poslanici Korinćanima“ piše: „Ta sâm se Sotona prerušuje u anđela svjetla“ (2 Kor 11, 4), što je poveznica sa smrću maloga princa kada je kraj njegove noge bljesnula žuta munja, a u „Evandjelju po Luki“ piše: „Promatrah Sotonu kako poput munje s neba pade“ (Lk 10, 18). Također, povezanost se munje i pustinje u *Bibliji* javlja i u kontekstu dolaska Sina Božjega: „Jer kao što munja izlazi od istoka i bljesne do zapada, tako će biti i s dolaskom Sina Čovječjega“ (Mt 13, 26–27). Odlazak maloga princa obilježen je munjom (zmijom), no sam pripovjedač na kraju knjige govori: „Ne ostavljajte me ovako tužna: odmah mi napišite – vratio se...“ (MP: 84), gdje možemo motiv munje povezati i s njegovim povratkom, kao u slučaju Isusa Krista.

Isto tako, svojom izjavom da je „moćnija od kraljevskog prsta“ (MP: 55) zmija potvrđuje ponosni stav Sotone da je veća i jača od Kralja (Boga). Time se možda sugerira pobjeda u zemaljskome, palome svijetu koji radije odabire njega, a ne svojega stvoritelja. Na njezinu izjavu o moći mali princ odgovara da nije ona tako moćna, da nema ni noge, što evocira Božju osudu i prokletstvo kojime je označena: „Po truhu svome puzat ćeš [...]“ (Post 3,14). Nadalje, kada su učenici Isusa upitali zašto ljudima govori u prisposodobama, on im je odgovorio: „U prisposodobama im zborim jer gledajući ne vide i slušajući ne čuju i ne razumiju“ (Mt 13, 13). Budući da vrlo slično pitanje zmiji postavlja mali princ: „[...]zašto uvijek govoriš u zagonetkama?“, zmijin odgovor nije iznenađujuć: „Ja ih sve rješavam“ (MP: 56). Za razliku od Isusa koji iziskuje od čovjeka da sluša i traži odgovore srcem, Sotona čovjeku sâm nudi vlastite, gotove odgovore.

2. **Cvijet** s tri latice, „bijedan cvjetić“, biljka je koju mali princ pronalazi u pustinji. Pustinja kao arhetip pakla „svijet je htonskih sila koje naviru ispod površine“ (Chevalier 1983: 544) te se ponovo javlja broj tri kao simbol, ali i kao antiteza pustinjskomu paklu. Sam cvijet govori da je davno vidio ljude jer lutaju kako ih vjetar nosi, nemaju korijenja i to im smeta. Tom analogijom pustinja bi mogla označavati čovjeka kojega poput pijeska raznosi vjetar, u njoj ništa ne opstaje pa ništa nema ni korijenja. U pustinji gdje vode nema, stoji napušteni cvijet kojemu je voda potrebna za život. A upravo je Isus u *Bibliji* označen izvorom žive vode, ali ostavljenim i napuštenim od vlastita naroda:

„Jer dva zla narod moj učini: ostavi mene, Izvor vode žive, te iskopa sebi kladence, kladence ispucane što vode držati ne mogu“ (Jr 2, 13).

3. **Jeka** bi mogla sugerirati ljudsku komunikaciju s Bogom, odnosno njezino nepostojanje. Mali princ penje se na visoku planinu i razgovara sa svijetom: „S ovako visoke planine[...] jednim pogledom obuhvatit ću cijeli planet i sve ljude“ (MP: 58), što zapravo oslikava metaforični prikaz Boga na visini, čija je riječ postala jeka bez primatelja. Mali princ tu ponovo spominje ružu za koju kaže da je uvijek prva govorila, što može biti još jedna referencija na raj kao prvotno zajedništvo Boga i čovjeka, te čovjekovu želju i potrebu da komunicira sa svojim stvoriteljem.

4. **Ružičnjak** mali princ nalazi nakon pustinje, stijenja i kamenja te postaje obeshrabren i tužan kada pomisli kako njegova ruža nije jedinstvena. Tu je vidljiva ljudska dimenzija jer čovjek samo gomila stvari s kojima ne stvara veze. On sabire zemaljske, materijalne stvari, dok duhovno zapostavlja. Saint-Exupéry piše: „Ljudi[...] gaje pet tisuća ruža u jednom vrtu... i ne nalaze u tome ono za čim tragaju“ (MP: 73). *Biblija* piše: „Ne sakupljajte sebi blaga na zemlji [...] Sakupljajte sebi blago na nebu [...] Doista, gdje ti je blago, ondje će ti biti i srce“ (Mt 6, 19–21). Ljudi neprestano traže nešto što će ih ispuniti, no završavaju prazni, suhi, poput pustinje: „Ovaj je planet sav suh, sav šiljast i slan“⁷ (MP: 59). Odnos maloga princa i njegove ruže obilježen je shvaćanjem da je ona posebna zato što bi za nju mogao umrijeti (što priziva Isusovu smrt za čovjeka). Odnosno, između njih je uspostavljen odnos ljubavi i odgovornosti koji ih čini jedinstvenima jedno drugomu.

5. **Lisica**⁸ je lik kojemu je posvećeno najviše pozornosti. Ona se nalazi ispod stabla jabuke koje možemo povezati s biblijskim stablom spoznaje te jabukom⁹ kao kamenom spoticanja za Adama i Evu. U latinskome jeziku jabuka je označena riječju „malum“, koja označuje i jabuku i zlo, a jabuka u kršćanskoj simbolici označava i „Krista, novog Adama, koji je na se preuzeo teret ljudskih grijeha“ (Badurina 2000: 320). Lisica, kao analogija stablu spoznaje, progovara o slici života na Zemlji. „Ljudi – reče lisica – imaju puške i love. [...] Uzgajaju i kokoši. I to je sve što ih zanima“ (MP: 63). Ona lovi kokoši, ljudi love nju, što čini začarani krug jednoličnosti. Lisica govori: „Moj je život jednoličan“ (MP: 64), dok Isus u „Ivanu“ opisuje Božji plan za život na Zemlji: „Ja dođoh da život imaju, u izobilju da ga imaju“ (Iv 10, 10). Lisica možda oslikava narušenu prvotnu ideju svijeta u kojem su ljudi i životinje bili prijatelji, ali i životinje međusobno, jer im je bilo zapovjedbno da jedu samo bilje. U „Knjizi Postanka“ Bog čovjeku govori: „Evo, dajem vam sve bilje što se sjemeni [...] A zvijerima na zemlji i pticama u zraku i gmizavcima što puze po zemlji u kojima je dah života – neka je za

⁷ Riječ „slan“ mogla bi označavati ljude jer Isus je rekao: „Vi ste sol zemlje. Ali ako sol oblutavi, čime će se ona osoliti? Nije više ni za što, nego da se baci van i da ljudi po njoj gaze“ (Mt, 5, 13). Kao i na planetu koji opisuje mali princ, ljudi su izgubljeni u traženju svoje svrhe.

⁸ Dok je preživljavao u pustinji nakon pada zrakoplova (i imao razne privide i halucinacije), Saint-Exupéry je susreo pustinjsku lisicu. Vjerojatno ju je zato nakon toga pretvorio u književni lik u vlastitome djelu.

⁹ Jabuka je dio crkvene tradicije te se ona ne spominje u *Bibliji*. Naime, u *Bibliji* se spominje samo da je Eva uzela plod sa stabla spoznaje.

hranu sve zeleno bilje!“ (Post 1, 29–30). Stoga lisica preklinje maloga princa da ju pripitomi, što je moguća asocijacija na povratak u prvotni odnos čovjeka i životinja.

Motiv srca koji spominje lisica može biti poveznica s *Novim zavjetom* gdje je srce označeno mjestom prebivanja Krista: „[...] da po vjeri Krist prebiva u srcima vašim [...]“ (Ef 3, 17). Stoga Lisica govori: „Dobro se vidi samo srcem. Bitno je očima nevidljivo“ (MP: 68), čime se srce ističe kao antiteza materiji i materijalnomu. Tu suprotnost možemo povezati s *Biblijom* gdje je srce često označeno mjestom borbe za prevlast Sotone i Boga, primjerice:

Sinovi čovječji, dokle će vam srca ostati tvrda? Zašto ispraznost ljubite, opsjenu slijedite? (Ps 4, 3).

Svakomu koji sluša Riječ o Kraljevstvu, a ne razumije, dolazi Zli te otima što mu je u srcu posijano. (Mt 13, 9).

I za večerom je davao već bio ubacio u srce Judi Šimuna Iškariotskoga da ga izda. (Iv 13, 2).

6. *Skretničar* opisuje čovjeka riječima: „Čovjek nikad nije zadovoljan, ma gdje bio“ (MP: 68). Samo ime lika naslućuje da čovjek samo skreće na nove putove i pokušava učiniti vlastiti život smislenim, ali bez svrhe i cilja pa pritom ne pronalazi zadovoljstvo. Uvijek traži novo, no sve je potpuna ispraznost. Ljudi u vlakovima „unutra spavaju ili zijevaju“ (MP: 69) jer ne pronalaze zadovoljstvo. U biblijskoj knjizi „Propovjednik“ kralj Solomon govori upravo o ispraznosti čovjeka i njegovoj težnji da sebe učini značajnim na ovoj zemlji:

Ispraznost nad ispraznošću, veli Propovjednik, ispraznost nad ispraznošću, sve je ispraznost! Jedan naraštaj odlazi, drugi dolazi, a zemlja uvijek ostaje. Što je bilo, opet će biti, i što se činilo, opet će se činiti, i nema ništa novo pod suncem.“ (Prop 1, 1–3, 9–10).

Kao što je vidljivo, Propovjednik spominje odlazak i dolazak naraštaja, dok skretničar, simbolično, govori o odlasku i dolasku novih putnika. Kao antitezu odraslima skretničar naglašava da samo djeca znaju što traže te ih naziva: „Blažena djeca!“ (MP: 69). Isus, kao što je već spomenuto, naglašava da tko želi ući u kraljevstvo nebesko, mora biti poput djeteta. Djeca otkrivaju svijet srcem, promatraju svijet kao čudo te su ponizna: „Tko god se dakle ponizi kao ovo dijete, taj je najveći u kraljevstvu nebeskom“ (Mt 18, 4).

7. *Trgovac* zaključuje priču o zemaljskim likovima prikazom izgubljenosti čovjeka, koji pokušava kupiti vrijeme, u vlastitu svijetu. Trgovac prodaje tablete protiv žeđi kojima se uštedi čak 53 minute tjedno. Neprestano dodavanje 53 minute težnja je za viškom života, odnosno kupovanje iluzije o produžavanju vremena na Zemlji. Kao što je već navedeno, do punoga sata nedostaje sedam minuta. Budući da je broj sedam biblijski broj svetosti i savršenstva, nedostatak broja sedam sugerira i nedostatak punine čovjekova života. On kupuje materijalno da bi se fizički održao što duže, no duhovno ne postiže ono za čime zapravo žudi – besmrtnost. Sukladno tomu, mali princ, pomalo sarkastično, odgovara da bi se on u te 53 minute laganim korakom uputio prema nekomu izvoru, a riječ „izvor“ čest je biblijski motiv koji simbolizira vječni život i spasenje u Kristu, a nalazimo ga, primjerice, u sljedećim primjerima:

Svi su izvori moji u tebi. (Ps 87, 7).

Evo, Bog je spasenje moje [...] I s radošću ćete crpsti vodu iz izvora spasenja. (Iz 12, 2–3).

O Jahve, nado Izraela, / svi koji te ostave postidjet će se, / koji se odmetnu od tebe / bit će u prah upisani, / jer ostaviše Izvor žive vode. (Jr 17, 13).

[...] Jaganjac koji je posred prijestolja bit će pastir njihov i vodit će ih na izvore voda života. I otrt će Bog svaku suzu s očiju njihovih. (Otk 7, 17).

Svršeno je! Ja sam Alfa i Omega, Početak i Svršetak! Ja ću žednomu dati s izvora vode života zabadava. (Otk 21, 6).

U spomenutih sedam likova vidljivo je kako alegorija „čini korak iz ovostranog u onostrano“ (Zlatar 1995: 270) te čitatelja tako uvodi u prostor razumijevanja teksta neprestano mu nudeći putove kojima dolazi do novoga, indirektnoga smisla. Čitatelj pritom cijelo vrijeme ima na umu implisitni smisao i poput istražitelja traži nove dokaze potvrde novootkrivenoga značenja teksta. Pokazatelje o onostranome čitatelj dobiva i pred sam kraj djela te upotpunjuje dijelove jedne slike u stvaranju – slike o Isusu Kristu. Ako je tekst simboličan kada podsjeća na određeni predmet ili događaj (Filipović 1965), postaje jasno da se ovaj tekst ne može čitati jednostruko, doslovno i neasocijativno, nego već sâm lik maloga princa istražujemo kao znak koji nas vodi prema novom, onom drugom, izvantekstualnom smislu.

Zdenac

Još jedan motiv koji je izravno povezan s biblijskim tekstom jest zdenac. Zdenac u pustinji priziva sliku razgovora Isusa i Samarijanke o zdencu i vodi vječnoga života koja vječno utažava žeđ. Ona je antiteza tabletama protiv žeđi, odnosno materijalnomu, konzumerističkomu svijetu čovjeka kao potrošača. Fragment o zdencu glasi:

Isus je umoran od puta sjedio na zdencu. [...] Dođe neka žena Samarijanka zahvatiti vode. Kaže joj Isus: „Daj mi piti!“ [...] A tko bude pio vode koju ću mu ja dati, / ne, neće ožednjati nikada: / voda koju ću mu ja dati / postat će u njemu izvorom vode / koja struji u život vječni.“ (Iv 4, 6–14).

Mali princ govori istu zapovijed kao i Isus: „...daj mi da pijem“ (MP: 73), a prije toga govori da voda „može biti dobra i za srce“ (MP: 72), metaforički govoreći da upravo „voda života“ mijenja ljudska srca.

Ruševine kamenoga zida

Tekst govori da mali princ sjedi na ruševinama zida u pustinji i razgovara sa zmijom o smrti. U „Evanđelju po Mateju“ imamo gotovo jednak prikaz s istim likovima na jednakome mjestu radnje – kušnja u pustinji:

Đavao ga tada povede u Sveti grad, postavi ga na vrh Hrama. I reče mu: „Ako si Sin Božji, baci se dolje! Ta pisano je: *Anđelima će svojim zapovjediti za tebe / i na rukama će te nositi / da se gdje nogom ne spotakneš o kamen.* [...]“ (Mt 4, 5–6).

Tada mu reče Isus: „Odlazi, Sotono!“ (Mt 4, 10).

Isus zapovijeda Sotoni kao i mali princ zmiji: „A sada idi... hoću sići!“ (MP: 76). Vrh jeruzalemskoga hrama analogijom bi bila ruševina zida na kojem sjedi mali princ,

a pojavljuje se (ponovo) i motiv nošenja na rukama: „Stigoh pred zid upravo na vrijeme da prihvatim u naručje onog dječarca od princa [...]“ (MP: 76). Nadalje, sâm je Isus pretekao da će hram u Jeruzalemu biti srušen pa se još jednom ističe povezanost ovoga djela i biblijskoga konteksta.

Odlazak maloga princa

Pri odlasku mali princ govori pripovjedaču da će se samo činiti da je mrtav, ali to neće biti istina. Riječi „činit će se“ potvrđuju da on zapravo neće biti mrtav, kao što Krist zapravo nije mrtav jer je uskrsnuo.

Kasnije kaže još nešto značajnije: „Razumiješ. To je predaleko. Ne mogu ponijeti ovo tijelo. Odviše je teško“ (MP: 81). Taj iskaz sugerira da na svoj planet ne nosi tijelo u kojem ga je vidio pripovjedač, odnosno da to tijelo ostaje na Zemlji. Da bi podudarnost s Kristovim tijelom bila potpuna, nakon smrti maloga princa, pripovjedač govori: „Ali znam da se on vratio na svoj planet, jer mu u zoru nisam našao tijelo...“ (MP: 83). Smrt maloga princa, stoga, uvelike podsjeća na Kristovu smrt na Zemlji i uskrsnuće, tj. nestanak tijela iz njegove grobnice.

Nadalje, rečenica „Pao je polako, kao što pada stablo“ (MP: 82) priziva Isusov pad pod težinom drvenoga križa, ali i spuštanje križa nakon Isusove smrti, kao što i motiv stabla priziva sliku križa napravljena od drva.

Zaključak

Iz svih je analiziranih primjera vidljivo kako djelo *Mali princ* može biti tumačeno i iz biblijske perspektive te svojom alegoričnošću iskazivati biblijske poruke i kontekst. Iako lik maloga princa uistinu ima sličnosti i podudarnosti s osobom Isusa Krista, možda je ipak najbolje reći da on utjelovljuje dvije osobe – Isusa (Boga) i pisca (čovjeka), kao što je i sam Isus zapravo utjelovljenje božjega i čovječjega. U takvu kontekstu djelo *Mali princ* u sebi njeguje svezremenske poruke o životu, ali i kritiku čovječanstva koje je nastavilo svoj pad kao ovca bez pastira. Dvostrukost čitanja djela iskazana je mnogim tekstualnim pokazateljima koji, kako je prikazano, upućuju na povezivanje s biblijskim kontekstom te evociraju izvantekstualni smisao, čime se i postiže njegova alegoričnost.

Literatura

- Anon. 2017. Značenje brojeva u Bibliji. *Biblija govori*. <<http://biblija-govori.hr/znacenje-brojeva-u-bibliji-2/>> (pristup 10. travnja 2017.).
- Badurina, Anđelko. 2000. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Bagić, Krešimir. 2012. *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.
- Biblija*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost. <<http://biblija.ks.hr/>> (pristup 5. studenoga 2015.).
- Chevalier, Jean. 1983. *Rječnik simbola*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- Filipović, Vladimir, ur. 1965. *Filozofijski rječnik*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Ibert, Jean-Claude. 1953. *Antoine de Saint-Exupéry*, Pariz: Edition Univesitaires, 82.
- Saint-Exupéry, Antoine, de. 2004. *Mali princ*. Prev. Mia Pervan. Zagreb: Školska knjiga.

- Slavić, Dean i Ana Jambrišak. 2011. Biblijska analogija u djelu *Mali princ* Antoineta de Saint Exuperyja. *Obnovljeni život* 66 (4): 503–516.
- Todorov, Tzvetan. 1986. *Simbolizam i tumačenje*. Novi Sad: Biblioteka Svetovi Bratstvo-jedinstvo.
- Zlatar, Andrea. 1995. Alegorija: figura, tumačenje, vrsta. U: *Tropi i figure*, ur. Živa Benčić i Dunja Fališevac, 261–279. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.

Zorica Jurčević

József Eötvös Faculty, Baja, Hungary
József Eötvös Hochschule, Baja, Ungarn

Biblical allegory in *The Little Prince*

This paper explores the extratextual meaning of *The Little Prince* based on the evocations of biblical associations, namely the associations with Jesus Christ. Biblical motifs and the biblical context are evoked primarily by the title “prince”, since Jesus is called “The Prince of princes” in the Bible, and further congruence and symbolism continues in his physical appearance and in the overall story which is filled with biblical associations and biblical symbols as signals for interpreting the text. Attention is also given to the drawings of the Little Prince where many graphic symbols can be discovered, again connected to the person of Jesus Christ. The text of *The Little Prince*, therefore, surely cannot be read literally and unambiguously. The analysis is based on indirect meanings and seeks confirmation in the links between the direct, explicit text and the biblical, implicit context.

Keywords: allegory, biblical motifs, duplication of reading, Jesus, symbol

Biblische Allegorie des *Kleinen Prinzen*

Im Beitrag wird die außertextuelle Bedeutung des Werkes *Der kleine Prinz* erforscht, indem Gedankenverknüpfungen zu biblischen Inhalten, darin insbesondere zur Jesus-Gestalt, hergestellt werden. Schon die Bezeichnung „Prinz“ ruft biblische Motive und Deutungskontexte hervor, weil Jesus in der Bibel als „Prinz der Prinzen“ angesprochen wird. Weitere symbolische Verknüpfungen zur Bibel sind nicht nur in Bezug auf die äußerliche Erscheinung des Prinzen, sondern auch in Bezug auf den Verlauf der gesamten Geschichte zu finden, in der zahlreiche Assoziationen und Symbole als Wegweiser zur biblischen Deutung dieses Textes vorkommen. Im Beitrag wird ferner den Illustrationen aus dem Werk viel Aufmerksamkeit gewidmet, weil diese graphische Symbole enthalten, die wiederum mit Jesus in Zusammenhang gebracht werden können. Deshalb ist *Der kleine Prinz* nicht buchstäblich und eindimensional zu lesen, sondern sind bei der Textanalyse stets Verbindungen zwischen dem unmittelbaren, expliziten und dem biblischen, impliziten Kontext herzustellen.

Schlüsselwörter: Allegorie, biblische Motive, Jesus, Leseduplizität, Symbol